

Geert Corstens
met medewerking van Reindert Kuiper

DE RECHTSSTAAT MOET JE LEREN

*De president van de Hoge Raad
over de rol van de rechter*

2014 Prometheus • Bert Bakker Amsterdam

© 2014 Geert Corstens en Reindert Kuiper

Omslagontwerp Robbie Smits

Foto auteur Jiri Büller

Zetwerk Mat-Zet bv, Soest

www.prometheusbertybakker.nl

ISBN 978 90 351 4305 0

1 Wat is een democratische rechtsstaat?

‘Elke bananenrepubliek heeft een grondwet waarin individuele rechten zijn opgesomd. De een nog mooier dan de ander. Zonder scheiding der machten betekent zo’n document echter niks: woorden op geduldig papier. Het voormalige Evil Empire (uitdrukking van president Ronald Reagan) had letterlijk een veel betere grondwet, maar dat verhoedde niet dat alle macht in één hand terecht kwam en dan is het *game over*,’ dat was zo ongeveer wat *justice* Scalia in 2011 verklaarde bij de *judiciary committee* van de Amerikaanse Senaat. Scalia en Breyer, allebei rechter in het Amerikaanse Hooggerechtshof, werden door de senaatscommissie in het openbaar gehoord over de rol van rechter onder de Amerikaanse Grondwet.

‘Pas met een behoorlijke overheidsstructuur,’ zo vervolgde Scalia, ‘inclusief onafhankelijke rechtspraak, krijgen die woorden op papier praktische betekenis en worden rechten afdwingbaar.’

Kijk maar naar Turkije. Eind maart berichtten de media dat premier Erdogan Twitter had laten blokkeren. ‘Hij is kwaad omdat via Twitter opnames van gesprekken zijn verspreid waarin Erdogan zijn zoon zou hebben geïnstrueerd om grote hoeveelheden cash uit een woning weg te halen in verband met een onderzoek naar corruptie. Hij eiste dat de tweets werden verwijderd. Omdat dat niet gebeurde, is Twitter nu geblokkeerd. Erdogan stelt dat de opnamen gemanipuleerd zijn en onderdeel van

een complot om de regeringspartij in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen op 30 maart zwart te maken', zo berichtte nrc.nl.

Een week later werd ook YouTube in Turkije geblokkeerd. Op 2 april 2014 oordeelde de Turkse constitutionele rechter dat de blokkade van Twitter moest worden opgeheven omdat zij in strijd is met de vrijheid van meningsuiting die door de Turkse Grondwet wordt gewaarborgd.¹ De Turkse gemeenteraadsverkiezingen waren toen al achter de rug, dus fijn is het allemaal niet. Maar toch, ook de democratisch gekozen machthebbers kunnen niet zomaar hun gang gaan. Ook zij zijn gebonden aan het recht. Dat behoort tot de kern van de democratische rechtsstaat.

Onder een democratische rechtsstaat verstaan we een staat waarin de burgers van een land hun leiders zelf kiezen, een staat waarin de overheid zelf ook aan het recht gebonden is en eraan bijdraagt dat tussen burgers onderling het recht wordt gerespecteerd. Men spreekt in dit verband ook wel van *the rule of law*. Het recht waarborgt ieders individuele vrijheid tegen inbreuken daarop door de overheid of door andere burgers. Scheiding van de wetgevende, de uitvoerende en de rechtsprekende macht is daarvoor vereist; onafhankelijke en voor de burger ook daadwerkelijk toegankelijke rechtspraak is daarbij cruciaal.

Op papier is een democratische rechtsstaat, met de kennis, ervaring en voorbeelden waarover wij nu kunnen beschikken bij wijze van spreken in een uur tot stand gebracht. Maar, in de praktijk geldt ook nu nog dat een rechtsstaat decennia nodig heeft om te groeien en daadwerkelijk inhoud te krijgen. Dat geldt natuurlijk ook voor Nederland.

In Nederland leven we in een democratische rechtsstaat. Een eenvoudig maar veelzeggend voorbeeld: tot aan de hoogste rechter bestreed de overheid dat zij aansprakelijk was voor de dood van drie moslimmannen die van de Nederlandse VN-basis in Srebrenica waren weggestuurd. Maar toen deze uiteindelijk

anders oordeelde was het commentaar van de minister-president: 'Wij zullen uiteraard naar deze uitspraak handelen. Zo hoort dat bij een rechtsstaat.'

Zo gewoon als dit lijkt, is het niet. Ook de Nederlandse rechtsstaat heeft zich stap voor stap ontwikkeld.

Van Little Rock tot Hongarije

Een rechtsstaat is er niet zomaar en zonder onderhoud en inspanning blijft hij ook niet bestaan. Illustratief is de anekdote van Breyer over de president van een hooggerechtshof in een Afrikaans land die aan hem vraagt: 'Waarom doen Amerikanen eigenlijk wat het hooggerechtshof zegt? Wat is daarvan het geheim?'

Breyers antwoord luidt dat er geen geheim is. Dat het recht wordt geëerbiedigd is een kwestie van gegroeide gewoonte, van een breed gedeeld begrip over hoe bestuurders en de samenleving zich moeten gedragen als zij worden geconfronteerd met een beslissing van een rechter – ook als ze het daarmee hartgrondig oneens zijn. Die gewoonte en dat breed gedeelde begrip zijn niet zonder slag of stoot tot stand gekomen, maar in een geleidelijke, op ervaring gebaseerde, jarenlange ontwikkeling.²

Dat ging ook in Amerika niet zonder slag of stoot. In 1954 verbood het Hooggerechtshof in de zaak *Brown v. Board of Education* de destijds in het zuiden van de vs bestaande raciale segregatie in het publieke onderwijs. Zwarte studenten moesten voortaan worden toegelaten op het witte Central High in Little Rock. Arkansas ging met gouverneur Faubus aan het hoofd dwarsliggen en weigerde gevolg te geven aan de beslissing van het Hooggerechtshof. President Eisenhower begreep dat van de rule of law weinig zou overblijven als het bestuur voortaan zelf zou kunnen bepalen welke rechterlijke beslissingen het wel zou naleven en welke niet. Hij kondigde in een televisietoespraak aan federale troepen naar Arkansas te sturen. Hij zond de 101st Airborne Division, die de Amerikanen zich herinnerden als de

helden van Tweede Wereldoorlog. Op 24 september 1957 vertrokken 52 vliegtuigen met duizend soldaten aan boord naar Little Rock. Zij beschermden de negen zwarte kinderen tegen de blanke menigte. Hun optreden verzekerde uiteindelijk dat de negen studenten voortaan Central High konden bezoeken.

Als je er even over nadenkt is het niet moeilijk je voor te stellen hoe de wereld eruitziet als het uiteindelijk oordeel van de rechter niet wordt gevolgd. In wezen hebben we dan weer het recht van de sterkste; een primitieve toestand.

Hetzelfde geldt trouwens als de rechter niet onafhankelijk is. In het 'evil empire' waarover Scalia het had, doelend op de voormalige Sovjet-Unie, waren wel rechters, maar ook was er zogenaamde *telephone justice*. En nee, dat heeft niets te maken met de tegenwoordig wel gebruikte techniek om getuigen in rechtszaken per (beeld)telefoon te horen om lange reizen te besparen. Telephone justice betekent dat de rechter door een partijfunctionaris wordt opgebeld en te horen krijgt hoe zijn uitspraak moet luiden.

De kwetsbare rechtsstaat

Het vormen van zo'n democratische rechtsstaat – waarin het recht meer is dan flinterdunne 'words on paper', waarin het handelen van de overheid daadwerkelijk gebonden is aan de regels van het recht, en waarin de burger ook daadwerkelijk toegang heeft tot de rechter – dat vergt tijd, integriteit en voortdurende betrokkenheid. Niet alleen van de rechter, maar ook van de twee andere staatsmachten, de wetgever en de uitvoerende macht. Zij zullen de rechtsstaat steeds moeten uitdragen: 'zoals de Opel-reclame (*Wir leben Autos*), maar dan voor de rechtsstaat' (Chavannes in zijn Rechtspraaklezing 2011). Dat is nodig, omdat de levensvatbaarheid en de kwaliteit van de rechtsstaat uiteindelijk vooral steunen op de burgers zelf. Kiezen zij leiders die de toegang tot de rechter afknippen, of die toetsing aan mensenrechtenverdragen willen afschaffen, dan kan het met de rechtsstaat snel bergafwaarts gaan. De democratische

rechtsstaat spreekt niet vanzelf. Hij is geen digitaal concept. Het is niet een één of een nul, maar hij bestaat in gradaties van kwaliteit. Een eenmaal bereikte hoge kwaliteit blijft niet vanzelf in stand.

Wil de rechtsstaat zijn levensvatbaarheid behouden, dan moeten zijn betekenis en het enthousiasme daarvoor van generatie op generatie worden overgedragen. ‘Liberty,’ zo schreef de bekende Amerikaanse rechter Learned Hand, ‘lies in the hearts of men and women; when it dies there, no constitution, no law, no court can save it; no constitution, no law, no court can even do much to help it.’³

Ook in het huidige Europa geldt dit. Maar zo’n 1000 kilometer van Nederland, in Hongarije, werd door de democratisch gekozen regering-Orbán nog maar een paar jaar geleden de leeftijdsgrens voor rechters met 8 jaar verlaagd – nota bene tegen de achtergrond van een enorme staatsschuld en in een Europese context waarin langer doorwerken de pensioenen betaalbaar moet houden. Tegelijkertijd werden maatregelen genomen waarmee de regerende partij veel invloed kreeg op de benoeming van nieuwe rechters in honderden openvallende posities. Ook werd de hoogste Hongaarse rechter, András Baka (die tevens was gekozen tot voorzitter van het Netwerk van presidenten van Hoge Raden in de EU) voortijdig uit zijn functie gezet, omdat hij de volgens een andere nieuwe regel vereiste vijf jaar ervaring in de nationale rechtspraak miste. Dit terwijl hij bijna twintig jaar ervaring had als rechter in het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM). Hij had zich een aantal malen tegen regeringsplannen gekeerd.⁴ De maatregelen deden denken aan die van de bezetter aan het begin van de oorlogsjaren in Nederland. Die verlaagde ook de pensioenleeftijd van rechters en stuurde de president van de Hoge Raad (omdat hij jood was) weg. In zowel de Nederlandse als de Hongaarse situatie ontstond er ruimte om het regime welgevallige rechters te benoemen.

De Europese Commissie probeerde Hongarije terug te fluiten, het Hof van Justitie van de EU oordeelde de plotselinge ver-

laging van de pensioenleeftijd strijdig met het Europese recht,⁵ het EHRM verklaarde het ontslag van Baka in strijd met het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden (EVRM).⁶

Onder dat alles lijkt de populariteit van Orbán echter niet te lijden. Bij de parlementsverkiezingen dit voorjaar haalde zijn partij opnieuw een twee derde meerderheid in het parlement. Eind juli kondigde Orbán aan te streven naar een ‘illiberale staat’ naar het voorbeeld van China en Rusland, omdat de financiële crisis volgens hem laat zien dat ‘liberale democratieën niet wereldwijd concurrerend kunnen blijven’.

Hongarije herinnert ons aan de kwetsbaarheid van het bestaande stelsel en pepert ons in: via democratische kanalen wordt uiteindelijk bepaald welke kant het op gaat met de rechtsstaat.

Voor de meeste landen in Europa geldt dat het sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog grosso modo met de rechtsstaat de goede kant op gaat. Langzaam maar zeker wordt in de meeste Europese landen de rechtsstaat steeds beter gewaarborgd. Dat betekent niet dat er geen terugval mogelijk is, zoals in Hongarije. Maar inmiddels treden in zo’n geval wel direct mechanismen in werking om het rechtsstatelijk gehalte te herstellen.

In alle 47 bij de Raad van Europa aangesloten landen hebben overheden tegenwoordig echt iets uit te leggen als ze onvoldoende rekening houden met fundamentele rechten. De strijd daartegen gaat natuurlijk niet zonder slag of stoot. Daarvoor moet worden gevochten. Denk bijvoorbeeld aan de ontwikkelingen in Rusland, waar homoseksualiteit nog steeds als iets verkeerd wordt gezien. Maar in die gevechten staan, juist door het EVRM en zijn handhavingsmechanisme, de desbetreffende minderheden niet alleen. Ze weten dat ze het recht aan hun zijde hebben. En dat is in elk geval ook in moreel opzicht grote winst.

Wij hebben een staatsvorm die niet een kopie is van de instellingen van onze naburen. In plaats van andere na te bootsen zijn wij juist een voorbeeld voor hen. Onze staatsvorm heet een democratie, omdat ze in handen is van velen en niet van enkelen. In persoonlijke geschillen verzekeren onze wetten gelijk recht aan allen en de publieke opinie eert een ieder die zich door iets onderscheidt in het openbare leven boven anderen, niet om de klasse, waartoe hij behoort, maar om zijn waarde alleen. Armoede is voor niemand die de staat van nut kan zijn een beletsel, hoe gering zijn aanzien ook is.⁷

Dit zei de Griek Pericles, die leefde rond 450 voor Christus, toen hij een toespraak hield tijdens een herdenkingsdienst voor gesneuvelden in de oorlog.

Letterlijk betekent democratie regering door het volk. Dat is een oude gedachte die sterk appelleert aan het uitgangspunt van de gelijkheid van mensen. Mensen gaan een verband aan en zijn bereid zich daaraan te onderwerpen als ze maar op enigerlei wijze deel mogen nemen aan het bestuur van dat verband.

Het 'gelijk recht aan allen' gold in de Griekse democratie van toen trouwens alleen voor Griekse manlijke burgers, maar het begin was er.

Het idee dat mensen in een samenleving een verband met elkaar aangaan is natuurlijk theorie. We kunnen moeilijk na de geboorte iedereen vragen of hij of zij tot dit verband wil behoren en zo ja onder welke voorwaarden dan wel. Er is een geschiedenis die niet valt weg te poetsen. De enige zinnige oplossing voor dit probleem is dat er een organisatievorm wordt gekozen die het mogelijk maakt mensen voor de hoofdlijnen van de inrichting van staat en samenleving te laten kiezen via hun vertegenwoordigers. Dat is de huidige representatieve democratie die in vele landen van de wereld bestaat. Je kunt nu eenmaal niet iedereen over alles laten meepraten. En er moeten vaak snel beslissingen

worden genomen. Dan kun je je niet permitteren af te wachten tot zich een ramp voltrekt.

Bij minder acute maar wel belangrijke beslissingen komt wel eens de gedachte van het referendum opzetten: raadpleging van de gehele stemgerechtigde bevolking over een concreet plan. Zoals dat op 18 september 2014 in Schotland gebeurde: alle kiesgerechtigden mochten stemmen voor of tegen onafhankelijkheid van het land. Klassiek bezwaar daartegen is dat dan de bevolking één kwestie krijgt voorgelegd zonder dat men zich behoeft te bekommeren over de samenhang met andere kwesties. Als je bijvoorbeeld aan de bevolking de vraag zou voorleggen of de inkomstenbelasting met 10 procent moet worden verlaagd, loop je het risico dat men in de blijdschap van belastingverlaging onvoldoende beseft dat dit noodzakelijkerwijs leidt tot het snijden in veel overheidsvoorzieningen.

In een representatieve democratie waarin de hoofdlijnen van de inrichting van staat en samenleving door vertegenwoordigers van de burgers worden vastgesteld, kun je – meestal – tot werkbare oplossingen komen die minstens op goedkeuring van een meerderheid van de volksvertegenwoordigers berusten. In het beste geval correspondeert die meerderheid met een meerderheid van de stemgerechtigde bevolking. In het slechtste geval is er een grote kloof tussen beide meerderheden.

Democratie die tegenwoordig – anders dan in de tijd van de zojuist geciteerde oude Griek – een stuk meer uitgaat van gelijkheid van mensen (niet alleen van manlijke burgers), betekent ook dat iedereen zijn stem moet kunnen laten horen. Een tweedeling in de samenleving zoals die bij de Grieken bestond en later nog in de tijd van de slavernij, of van rassenscheiding zoals in de vs en in Zuid-Afrika, is daarom onaanvaardbaar. Kiesrecht mag niet zijn gebaseerd op het hebben van vermogen of een bepaald inkomen of het zijn van een man. Het kiesrecht is in een moderne democratie algemeen.

Heel vaak worden democratie en rechtsstaat in één adem genoemd. Ik doe dat ook in dit boek. Maar het zijn geen synonie-

men. Een democratie is niet per definitie een rechtsstaat. In Duitsland kwam begin jaren dertig van de vorige eeuw via democratisch genomen besluiten de Hitler-dictatuur tot stand.⁸ Onder leiding van de dictator werden in 1935 de Neurenberger rassenwetten ingevoerd. Die berustten op de gedachte van ongelijkheid van de burgers: zij hielden discriminatie van joden in. Ook het Zuid-Afrikaanse apartheidssysteem berustte op de gedachte van ongelijkheid van mensen. Ook de 'marketing' van segregatie in de vs onder het motto *Separate but equal* kon niet verhullen dat zwarte mensen systematisch werden achtergesteld bij blanken. Discriminatie op grond van bijvoorbeeld ras, herkomst of godsdienst wordt gezien als strijdig met de menselijke waardigheid en daarmee in strijd met rechtsstatelijke uitgangspunten.

Het komt er dus op neer dat langs democratische kanalen regelingen kunnen worden ingevoerd die flagrant strijdig zijn met de idee van de rechtsstaat. Omgekeerd is het moeilijk voorstelbaar dat een rechtsstaat bestaat zonder dat daarin democratie bestaat. Immers, zoals we zo-even al zagen, berust de idee van de rechtsstaat ook op de gedachte van de gelijkheid van de burgers. En hoe is het dan te verdedigen dat de staatsvorm een dictatuur is of een oligarchie? Men kan natuurlijk democratisch een dictator kiezen en garanderen dat men die na verloop van tijd ook weer democratisch opzij kan zetten. Zoals we republieken kennen die veel macht toekennen aan de president, wat bijvoorbeeld in de vs en – in iets mindere mate – in Frankrijk het geval is. Een andere variant vormen de monarchieën. Die hebben, zeker in Europa, het gemeenschappelijk kenmerk dat de vorst weinig bevoegdheden heeft en dat men de Grondwet zo kan wijzigen dat er een einde komt aan dit koningschap. Van dictatuur van de vorst is dan geen sprake zoals er in de moderne, zo-even genoemde westerse republieken ook geen sprake is van dictatuur van de president. En ook vorsten en presidenten zijn in die moderne democratieën aan de wet onderworpen.

Van dictatuur is pas sprake als 'de leider' feitelijk ongecontro-

leerd te werk kan gaan en niet wordt gehinderd door een vorm van volksvertegenwoordiging. Dat is niet alleen slecht uit een moreel oogpunt, maar lijkt op den duur ook niet houdbaar. De Europese en de Zuid-Amerikaanse geschiedenis laten dat zien. De Arabische Lente lijkt het te bevestigen. Ook daar eiste men het aftreden van onderdrukkende regimes, wil men meer politieke vrijheid, democratie en mensenrechten, wil men dat corruptie wordt bestreden en iets wordt gedaan tegen werkloosheid en gebrek aan voedsel. Een beter model dan de democratische rechtsstaat om die doelen te bereiken kennen we niet. Want ook uit economisch oogpunt biedt een stabiele democratische rechtsstaat het beste klimaat. Uit de jaarlijkse zogenaamde rule of law-index blijkt dat de staat van de kwaliteit van de rechtsstaat in een land parallel loopt met het bruto nationaal product. Landen met een zwakke rechtsstaat doen het ook slecht als het om welvaart gaat, terwijl landen die goed scoren op de rule of law-index ook welvarend zijn.⁹ De verklaring is voor een groot deel heel eenvoudig: niemand wil zakendoen met of in een land, waarin afspraken niet afdwingbaar zijn en uiteindelijk alleen telt wat de ongecontroleerde machthebber goedgevindt.

Rechtsstaat: de rule of law en het mishandelen van pinguïns

Twee klassiekers en een leuk citaat:

‘L’état, c’est moi’. Oftewel, ‘De staat, dat ben ik’.

‘Every man’s house is his castle’: in zijn huis kan zelfs de armste man de macht van de koning weerstaan. Al is het krakkemikkig, waait de wind erdoor en komt de regen door het dak: zonder zijn toestemming mag zelfs de koning niet naar binnen.¹⁰

‘So if you maltreat a penguin in the London Zoo, you do not escape prosecution because you are the Archbishop of Canterbury.’¹¹

Het eerste citaat wordt toegeschreven aan koning Lodewijk xiv die ook wel als een absolute monarch bekendstaat. Hij voelde zich boven de wet verheven. In het tweede citaat komt een tegen-gestelde visie tot uitdrukking: ook de koning is aan het recht onderworpen. Het derde komt op datzelfde neer: hoe hoog je ook bent, je hebt je aan de wet te houden. Niemand staat boven de wet, ook de koning en ministers en hoogste rechters niet.

Hoe kan dat, dat ook nu en ook in uw huis zelfs de koning niet naar binnen mag zonder uw toestemming? Dat komt door dat het huisrecht in de Grondwet en in het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) is opgenomen en van bescherming voorzien. Uitzonderingen daarop moeten precies in de wet zijn omschreven. Om te voorkomen dat lichtvaardig inbreuken op grondrechten worden gemaakt, is dus goede wetgeving vereist. Dat is de taak van de wetgever. De uitvoerende macht, waaronder de politie, moet die wetten naleven. Maar, zonder controle op de naleving van de wet bestaat de kans dat de praktische betekenis van wetgeving vermindert: dat ze niet veel meer is dan ‘words on paper’. In dat opzicht speelt de rechterlijke macht een belangrijke rol. Zij houdt de uitvoerende macht bij de les.

In landen waar Engels wordt gesproken heeft men het niet over de rechtsstaat, maar over de rule of law. Net als de term rechtsstaat wordt daarmee uitgedrukt dat het het recht is dat de verhoudingen regeert tussen mensen onderling en tussen mensen en de overheid. De woorden van Lodewijk xiv ‘L’état, c’est moi’ passen dus goed bij zijn zelfbeeld als plaatsvervanger van God op aarde, maar zij passen totaal niet bij het idee van de rechtsstaat. ‘Equal justice under law’, staat er op de gevel van het Amerikaanse Hooggerechtshof. Bij dat idee zou de Zonnekoning Lodewijk xiv koude rillingen hebben gekregen. Hij bepaalde zelf wel welke regels voor hem golden.

In een rechtsstaat is voor de wet is iedereen gelijk: ook hoge functionarissen zijn aan de wet onderworpen. Dus ook de aartsbisschop van Canterbury. Soms moet je naar de rechter om dat te ondervinden.

Montesquieu, een andere Fransman, heeft een grote bijdrage geleverd aan het waarborgen dat de macht niet in één hand terecht komt, zodat wordt voorkomen dat iemand boven de wet staat. 'C'est une expérience éternelle que tout homme qui a du pouvoir est porté à en abuser; il va jusqu'à ce qu'il trouve des limites. (...) Pour qu'on ne puisse abuser du pouvoir, il faut que, par la disposition des choses, le pouvoir arrête le pouvoir.'

In de Nederlandse vertaling: 'De ervaring van alle tijden leert dat iedereen die macht heeft, geneigd is daar misbruik van te maken; zo iemand gaat door tot hij op een grens stuit. (...) Machtsmisbruik kan worden voorkomen wanneer de zaken zodanig zijn geregeld dat de macht de macht tot staan brengt.'¹²

Hij kwam in 1748 in zijn *De l'esprit des lois* met het idee van machtenscheiding. Dat idee betekent in de kern dat de wetgevende, de uitvoerende en de rechtsprekende macht niet in één hand moeten zijn. Deze drie overheidstaken moeten gescheiden worden, anders is de kans op machtsmisbruik te groot. Door de uitoefening van de wetgevende taak, de uitvoerende taak en de rechtsprekende taak aan verschillende instituties op te dragen, kunnen deze machten elkaar waar dat nodig is tegengas geven. Zo houden ze elkaar in evenwicht en kan voorkomen worden dat iemand te veel macht naar zichzelf toetrekt.

Denk maar aan de voormalige Italiaanse premier Berlusconi die wetgeving maakte waardoor hijzelf niet meer vervolgd zou kunnen worden voor bepaalde misdrijven waarvan hij werd verdacht. Het Italiaanse Grondwettelijk hof gaf een flinke dot tegengas en verklaarde die wetgeving ongeldig omdat zij in strijd was met het gelijkheidsbeginsel dat ook in de Italiaanse Grondwet staat.¹³

Nog steeds zijn veel onderdelen van onze huidige staatsinrichting terug te voeren op het idee van Montesquieu. Onze Grondwet en de vele daarop gebaseerde wetten zijn doordrenkt van het idee van machtenscheiding. Zo wordt concentratie van

macht voorkomen die iemand het idee kan geven als een Zonnekoning boven de wet te staan. In een rechtsstaat is iedereen aan het recht onderworpen.

De drie overheidsmachten: wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht houden elkaar bij het maken en toepassen van het recht in evenwicht. De wetgever stipfelt de grote lijnen uit, die de uitvoerende macht in de praktijk brengt. De rechter hakt in de hem voorgelegde individuele zaken de knoop door. Evenwicht betekent ook dat de wetgever na een rechterlijke uitspraak de wet weer kan bijstellen, waarna de rechter weer kan worden geroepen om die nieuwe wet uit te leggen en toe te passen binnen de door het internationaal recht bepaalde grenzen. Dit is een voortdurend proces. In een rechtsstaat heeft dus niemand het laatste woord.

Mensenrechtenbescherming

De bescherming van fundamentele rechten van de burgers, ook wel mensenrechten genoemd, is een cruciaal onderdeel van de rechtsstaat. Het gaat daarbij om de uit de waardigheid van elk mens voortvloeiende rechten, zoals het recht op leven en het recht op vrijheid van meningsuiting. Het zijn waarborgen voor ieders individuele vrijheid, dus ook voor diegenen die tot een minderheid in etnisch, religieus of ander opzicht behoren.

De rechten van de mens, of kortweg de mensenrechten, zijn rechten die ieder mens toekomen, waar ook ter wereld. Mensenrechten zijn er om mensen te beschermen tegen de macht van de staat en moeten ervoor zorgen dat iedereen kan leven in menselijke waardigheid. Mensenrechten betekenen bijvoorbeeld dat iedereen een eigen vrije mening mag hebben en uiten en dat de overheid niet zomaar geweld tegen burgers mag gebruiken. Ook houden ze in dat je recht hebt op onderwijs, op genoeg te eten en een dak boven je hoofd. Staten hebben met elkaar afgesproken deze rechten voor iedereen te zullen garanderen. Voor iedereen,